

CAPVT QVINTVM DECIMVM.

Erat autē festum mane cōsiliū facientes summi sacerdotes cum 89
 senioribus & Scribis & uniuerso cōcilio, uinciētes IESVM,
 duxerunt & tradiderūt Pilato. Et interrogauit eum Pilatus:
 Tu es rex Iudæorum? At ille respondens, ait illi: Tu dicis.
 Et accusabāt eum summi sacerdotes in multis. Pilatus autē
 5 rursū interrogauit eum, dicēs: Non respondes quicquā? Vide in quantis
 te accusant? IESVS autem amplius nihil respōdit, ita ut miraretur Pilatus.
 ¶ Per diem autē festum solebat dimittere illis unum ex uinctis quencunq; 90
 petissent. Erat autē qui dicebatur Barrabas, qui cum seditiosis erat uinctus,
 10 qui in seditione fecerat homicidium. Et cū ascendisset turba, cœpit rogare,
 sicut semper faciebat illis. Pilatus autē respondit eis, & dixit: Vultis, dimittā
 uobis regem Iudæorum? Sciebat enim quod per inuidiā tradidissent eum
 summi sacerdotes. Pontifices autem concitauerunt turbam, ut magis Barra-
 bam dimitteret eis. Pilatus autē iterum respondens, ait illis: Quid ergo uul-
 15 tis faciam regi Iudæorum? At illi iterū clamauerunt: Crucifige eum. Pilatus
 uero dicebat illis: Quid enim mali fecit? At illi magis clamabāt: Crucifige
 eum. Pilatus autem uolens populo satisfacere, dimisit illis Barrabam, & tra-
 didit IESVM flagellis cæsum, ut crucifigeretur. ¶ Milites autem duxerunt 91
 eum in atrium prætorii, & conuocant totam cohortem, & induunt eum pur-
 20 pura, & imponunt ei plectētes spineam coronam. Et cœperunt salutare eū:
 Aue rex Iudæorū. Et percutiebant caput eius arundine, & conspuebant eū.
 Et ponentes genua, adorabant eum. Et postquā illuserunt ei, exuerunt illū
 purpura, & induerunt eum uestimentis suis, & educunt illum ut crucifigerēt
 eum. ¶ Et angariauerūt prætereuntē quempiam, Simonem Cyrenæum ue- 92
 25 nientem de uilla, patrem Alexandri & Rufi, ut tolleret crucem eius. Et per-
 ducunt illum in Golgotha locum, quod est interpretatū caluariæ locus. Et
 dabant ei bibere myrrhatū uinum: & nō accepit. ¶ Et crucifigentes eum, di- 93
 30 uiserunt uestimenta eius, mittētes sortem super eis, quis quid tolleret. Erat
 autem hora tertia, & crucifixerūt eum. Et erat titulus causæ eius inscriptus:
 Rex Iudæorum. Et cum eo crucifigunt duos latrones: unum à dextris, &
 alium à sinistris eius. Et impleta est scriptura quæ dicit: Et cū iniquis repu-
 35 tatus est. ¶ Et prætereuntes blasphemabant eum, mouētes capita sua, & di- 94
 40 quod est interpretatum: Deus meus, deus meus, ut quid dereliquisti me?

Et quidam de circūstantibus audientes, dicebant: Ecce Heliam uocat. Currens autem unus, & implēs spongiam aceto, circumponensq; calamo, potum dabat ei, dicēs: Sinite, uideamus si ueniat Helias ad deponendū eum.

95 **IESVS** autē emissā uoce magna, expirauit. **Et** uelum templi scissum est
 96 in duo, à summo usq; deorsum. Videns autem centurio, qui ex aduerso sta
 97 bat, quia sic clamans expirasset, ait: Verè hic homo filius dei erat. **Erant**
 autem & mulieres de longe aspicientes, inter quas erat Maria Magdalene,
 & Maria Iacobi minoris, & Ioseph mater, & Salome: & cum esset in Galilæa
 sequebātur eum, & ministrabāt ei: & aliæ multæ quæ simul cū eo ascen
 98 derāt Hierosolymam. **Et** cum iam sero esset factum, quia erat parasceue, 50
 quod est ante sabbatum, uēnit Ioseph ab Arimathia nobilis decurio, qui &
 ipse erat expectans regnum dei. Et audacter introiuit ad Pilatum, & petiit
 corpus **IESV**. Pilatus autem mirabatur si iam obiisset. Et accersito cēturione,
 99 donauit corpus Ioseph. **Ioseph** autē mercatus sindonem, & deponēs eū, 55
 inuoluit sindone, & posuit eum in monumēto quod erat excisum de petra,
 & aduoluit lapidem ad ostium monumēti. Maria Magdalene, & Maria Ioseph,
 aspiciebant ubi poneretur.

ANNOTATIONES BREUES XXXVIII. CIRCA LITERAM CAP. XV.

3	duxerunt ἀπήνεγκαν	μᾶλλον potius	φέρουσιν ducunt
	abduxerunt	15	28
6	in quantis te accusant? πόσας καταμαρτυροῦσι	regi Iudæorum? ὅμ λέγει βασιλείᾳ τῶν Ἰουδαίων	διαμερίζονται præfens.
	quāta aduersum te testantur	Iudæorum	28
8	ex uinctis (stantur 16 δέσμιον	magis πρῶτον ἄλλως	super eis ἐπ' αὐτὰ
	uinctum	abundantius	29
9	Barrabas: βαρραβᾶς	populo τῷ ὄχλῳ	super illa titulus
	& infra.	turbæ	31
10	qui fecerat οἵτινες πεποιήκεισαν	18	33
	pluralia.	duxerunt ἀπήγαγον	33
10	cum ascendisset ἀναβοήσας	19	33
	cum acclamasset	prætorij, ὅ ἐστι πραιτώριον	33
10	rogare αἰτεῖσθαι	20	35
	petere. s. ut faceret	quod est prætorium	ad alterutrum πρὸς ἀλλήλους
12	per inuidiam διὰ φθόνου	23	38
	propter inuidiam	suis: τὰ ἴδια	per totam ἐφ' ὅλην
13	magis	25	40
		proprijis perducunt	super totam ut quid

41	εἰς τί ad quid circumstantibus τῶν παρεσκηκότων stantibus	46	illius sic clamans ὅπως κηρύξας cum sic clamasset minoris & Ioseph τοῦ μικροῦ καὶ ἰωσήφ parui & Iose	51	cum iam serū instaret Arimathia ἀριμαθαίας nobilis decurio, ἐυχήμεωρ βουλευτῆρ honestus consul
45	centurio ὁ κεντυρίωμ & infra.	48	Salome. * αἱ quæ cū iā fero esset factum:	53	iam πάλαι dudum
45	qui ex aduerso stabat, ὁ παρεσκηκὼς ἐξναντίας αὐτοῦ	50	Ἰδὴ ὁ ψίας γενομένης cum iam serū fieret,	57	Ioseph ἰωσήφ

COMMENTARIUS IN CAPVT QVINTVM DECIMVM.

Vbinde prosequitur Marcus, quomodo dominus ductus est ad Pilatū, dicens. ¶ Et confestim mane cōcilium faciētes summi sacerdotes, cum senioribus & scribis & uniuerso concilio, uincientes IESVM, duxerunt & tradiderūt Pilato. Et interrogauit eum Pilatus: Tu es rex Iudæorū? At ille respondens, ait illi: Tu dicis. Et accusabant eum summi sacerdotes in multis. Pilatus autem rursus interrogauit eum, dicens: Non respondes quicquam? Vide in quantis te accusant: IESVS autem amplius nihil respondit, ita ut miraretur Pilatus. ¶ De hoc concilio, interrogatione Pilati, & silentio domini, consimiliter, sed copiosius dixit Matthæus capite uigesimo septimo, numeris 264. & 266. Idcirco hic de illis rursus sermonem faciendum non esse duximus. Cōtinuò subiungit Marcus, quæ ratione & ingenio Pilatus dominum liberare conatus sit, dicens. ¶ Per diem autem festum solebat dimittere illis unum ex uinctis, quencunque petissent. Erat autem qui dicebatur Barabbas, qui cum seditiosis erat uinctus, qui in seditione fecerat homicidium. Et cum ascendisset turba, cœpit rogare, sicut semper faciebat illis. Pilatus autem respondit eis, & dixit: Vultis dimittam uobis regem Iudæorum? Sciebat enim quod per inuidiam tradidissent eum summi sacerdotes. Pontifices autem concitauerunt turbam, ut magis Barabbam dimitteret eis. Pilatus autem iterum respondens, ait illis: Quid ergo uultis faciam regi Iudæorum? At illi iterum clamauerunt: Crucifige eum. Pilatus uero dicebat illis: Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant: Crucifige eum. Pilatus autem uolens populo satisfacere, dimisit illis Barabbam, & tradidit IESVM flagellis cæsum, ut crucifigeretur. ¶ Eadē quæ hic habetur, scribit Matthæus cap. uigesimo septimo, numeris 267. & sequentibus: specialius tamē hic Marcus declarat qualis fuerit Barabbas, id est seditiosus cū seditione, & homicida cum homicidis. Verum cum CHRISTVS esset hostia pro peccato: sic mysterium ex Leuitici decimo sexto erat implendum, & CHRISTVS immolandus: Barabbas autē dimittendus, quod in Leuitico figuratur per duos hircos: quorū unus immolabatur, & alter emittebatur. Ait enim: Suscipietq; ab uniuersa multitudine filiorum Israël duos hircos pro peccato, & unum arietem in holocaustum. Cumq; obtulerit uitulum, & orauerit pro se & domo sua: duos hircos stare faciet coram domino in ostio tabernaculi testimonij: mittens que super utrunque sortem, unam domino, & alteram capro emissario: cuius exierit fors domino, offeret illum pro peccato: cuius autem in caprum emissarium, statuet eum uiuum coram domino. Et rursus: Postquam emundauerit sanctuarium, & tabernaculum, & altare: tunc offerat hircum uiuentem, & posita utraque manu super caput eius confiteatur omnes iniquitates filiorum Israël, & uniuersa delicta atq; peccata eorum: quæ imprecans capiti eius,

Leui. 16.

emittet illum per hominem paratū in desertum. Et adjicitur: Ille uero qui dimiserit caprum emissarium, lauabit uestimenta sua & corpus aqua, & sic ingreditur in castra; uitulum autem & hircum qui pro peccato fuerat immolati, & quorum sanguis illatus est in sanctuarium, ut expiatio compleretur, asportabūt foras castra, & cōburent igni, tam pelles quā carnes eorum ac simum, & quicumque combusserit ea, lauabit uestimenta sua & carnem aqua, & sic ingreditur castra. Hæc mysterij immolationis CHRISTI, tota parabola erat. CHRISTVS dominus, agnus & aries est ratione innocentiae. Vitulus est, quia hostia sanctorū ab Abel iusto usq; ad seipsum. Hircus, quia hostia omnium peccatorum, & pro peccato. Posuit (inquit Esaias) dominus in eo iniquitatem omnium nostrum. Et rursus: Et ipse peccata multorum tulit. Aaron cui hirci præsentabantur, sacerdotium figurabat ludæorum. Vnus hircus, CHRISTVM; alter Barabbam. Hos sacerdotes à tota multitudine filiorum Israël susceperunt: unū ad immolandum & crucifigendum, alterum ad soluendum & emittendum in desertū. Hostium tabernaculi, mūdus iste: Tabernaculum, cœlum: Sors electionem iustorū, & reprobationem malorum monstrabat. Sanctuariū templū dei uiuum. Altare, id sit per quod hostia offertur, siue acceptandum, siue reiiciendum. Hircus uiuens, hominem carnalem, hominē uiuentē mundo, & reiectū à sorte diuina ac diuino sacrificio. Extēsiō utriusq; manus sacerdotis super caput hirci uiuentis, diuinam cōmīnationē. Confessio omnium iniquitatum, delictorum & peccatorum accusationem. Imprecatio, maledictionem, Desertum, infernum, horroris & tenebrarum locum. Emissio, in desertū, condemnationē in tenebras exteriores. Homo ducens hircum & omnem peccatorum sarcinā in desertum, partim angelum ultorem, partim hominem oneratum peccatis ad inferna properantem. Illum dimisso hircō regredi est, ubi mancipauerit eum poenis, ad alios redire, ut circummeat quærens quem deuoret: istum autem, dimittere peccata, & ad deum redire. Vitulum & hircum hostias asportari extra castra, dominum passurum extra portam. Comburere reliquias uituli & hirci extra castra: sequi dominum extra castra, & post passionem eius, passionum ipsius per amorē fieri participes. Quod aut tam ille qui dimiserat caprū emissariū, quā isti qui reliquias diuini sacrificij cōbusserant, lauandi erant, priusquā intraret castra: innuebat eā iustos quā redeuntes peccatores per regenerationis lauacrū, ipso summo ueroq; sacrificio oblato, ad tabernacula sanctorū, ipsamq; ecclesiā regredi debere. Et hæc tota figuram, in CHRISTO tunc uidēs impletam. Agnus erat & aries qui offerebatur. Et uitulus & hircus, sed diuina sorte electus. Barabbas, hircus: sed à sacrificio repulsus in quem omnes iniquitates, delicta, & peccata coniecta erant: latro erat, sed iniquus & homicida: et insignis quidē, quasi dicas scelus ipsum: quē quis ambigat emissum in desertum tenebras que exteriores? Sed & Barabbas in hoc mysterio monstrabat omnes filios patris mendacij, filios iræ & peccati, carnales & primæ generationis: quod & suum nomen indicat, quod idem sonat ac filius patris. Sed cuius patris, nisi primī patris carnalis que patris, Adam: siue patris mendacij, qui est Satanas & diabolus? Scribitur enim ubiq; apud omnes euangelistas hoc nomē *Barabbas* Barabbas, simplo r, & duplo b: non ut scribi solet in codicibus Latinis, duplo r & simplo b. Monstrabat inquam omnes eiusmodi filios, ut CHRISTVS, omnes filios gratiæ, spirituales & secundæ generationis, ut qui est omnium horum ueritas. Hi per gratiam, filij dei dicuntur: illi, per peccatum, filij diaboli. Et tam hi quā illi, per naturam filij hominum. Ac omnes ad CHRISTVM uenientes, filij dei possunt fieri, si loti interiorius exterioriq; aqua regenerationis uiua & munda fuerint, & militare deo in castris Israël. Sed quæres, in illo uero sacrificio & omnium cōsummatiuo, quis fuit summus sacerdos? Quod sacrificium? Quod sanctuarium siue templum? Quod tabernaculū? Quod altare? Sūmus sacerdos qui sacrificiū illud omni ex parte saluificum, & omnium consummatiuum

consummatum obtulit: fuit ille, de quo diuino iure iurando dictum est: Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedec. Sacrificium, sacrosanctum corpus eius & sanguis. Sanctuarium: ex uirgine assumpta humanitas, in qua inhabitabat diuinitas, deique uerbum, de qua dicitur: Et uerbum caro factum est. quæ & sanctum sanctuarium, & dei templum est. Tabernaculum, coelum: nam sub dio suam immolauit hostiam, idem immolans & immolatus. Altare, crux: nam in cruce immolatus est, suum preciosissimum sanguinem per gyrum fundens super cornua altaris, id est brachia crucis: & digito, id est spiritu sancto, septies, septiformique gratia aspergens. Sed de his haec tenus. Porro Marcus subiungit, ut & Matthæus, quod flagellis caesus, traditus est militibus ad crucifigendum: qui antequam id facerent, illuserunt ei plurimis modis, & complures & indignas quidem molestias intulerunt ei, dicentes, ¶ Milites autem duxerunt eum in atrium praetorii, & conuocant totam cohortem, & induunt eum purpura, & imponunt ei plectentes spineam coronam. Et coeperunt salutare eum: Auerex Iudæorum. Et percutiebant caput eius arundine, & conspuebant eum. Et ponentes genua, adorabant eum. Et postquam illuserunt ei, exuerunt illum purpura, & induerunt eum uestimentis suis. Et educunt illum, ut crucifigerent eum. ¶ Nonne pecus, quæ cum immolaretur, excoriari solebat in summo sacrificio, quod per CHRISTVM consummatum est: illam uestium innocētis agni depositionem, immo & propriae cutis per flagella detractionem significabat? Qua neque impij illi milites contenti fuere: sed eum adiectis in super omnigenis irrisionibus & opprobrijs saturauere: quæ ut hic Marcus, sic Matthæus capite uigesimo septimo, numero 270, tangit abunde. Deinde subdit Marcus quomodo molesti fuerunt Simoni Cyrenæo, compellentes eum, ut portaret crucem IESV, dicens. ¶ Et angariauerunt praetereuntem quempiam Simonem Cyrenæum uenientem de uilla, patrem Alexandri & Rufi, ut tolleret crucem eius. Et perducunt illum in Golgoltha locum, quod est interpretatum, caluariae locus. Et dabant ei bibere myrrhatum uinum, & non accepit. ¶ Ultra Matthæum hic Marcus addit, Simonem illum Cyrenæum fuisse patrem Alexandri & Rufi: quod est argumēto illos fuisse fideles, & apostolis ac ipsi Euāgelistæ admodum notos. Et quod Matth. dicit uinum felle mixtum, hic Marcus uocat uinum myrrhatum: quod myrrha, quæ præ se fert fellis amaritudinem, esset infectum. Vnde Matthæus, aut certe qui eum interpretatus est, uidetur illam myrrhæ amaritudinem χολη, id est fel nuncupasse. Cætera habet, ut Matthæus capite uigesimo septimo, numero ducentesimo septuagesimo primo. Mox subdit Marcus de partitione uestimentorum domini, & crucifixione latronum, dicens: ¶ Et crucifigentes eum, diuiserunt uestimenta eius, mittentes sortem super eis, quis quid tolleret. Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum. Et erat titulus causæ eius inscriptus: Rex Iudæorum. Et cum eo crucifigunt duos latrones: unum à dextris, & alium à sinistris eius. Et impleta est scriptura quæ dicit: Et cum iniquis quis reputatus est. ¶ Addit ultra Matthæum hic Marcus, quod erat hora tertia, quando crucifixerunt eum. Sed arbitrantur hic Marcum scripsisse ὥρα γ, id est hora sexta: postea autem uitio librariorum notā senarij ϛ in notā ternarij τ, ob facile transitum propter figurarum similitudinem, fuisse commutatam: & tandem numero ipso uice symboli adiecto scriptum esse ὥρα τριτη, id est hora tertia: quomodo nunc & Græce & Latine legitur. At illo quidem modo, non isto, legendum esse confirmat spiritifer Ignatius, prima epistola, quæ est ad Trallianos, dicens: Die ergo parasceues tertia hora, accepit sententiam à Pilato, permittente patre: sexta uero, crucifixus est: nona autem, emisit spiritum. Quod si hora tertia accepit sententiam, quomodo cum à data sententia milites illuserint ei, & eum multis affecerint probris, bis exuerint, bis induerint: & tandem in caluariae locum perduxerint, ubi eum crucifixerunt: quomodo inquam hora tertia crucifixerunt eum? Legendum ergo uidetur, Erat autem hora sexta, & crucifixerunt eum. Addit & propheta

- Esai. 53. tiam ex Esaiæ quinquagesimotertio, quam nunc sic legimus: Et cum sceleratis reputatus est. Qua significabatur futurum, ut non crucifigeretur solus, sed cum alijs, qui *ἄνομοι*, id est iniqui, exleges, ac legis transgressores essent. Id autem haud displicuit Iudæis, ut ad ignominiam in medio illorum collocatus, tanquam furum & sceleratorum princeps (quibus altrinsecus hinc & hinc stipatus esset) reputaretur: qui nihil rapuerat,
- Psal. 86. sed qui quod in scriptura de se habetur, dicere poterat: Quæ non rapui, tunc exolvebam: qui nullum unquam scelus admiserat, sed omnium scelera expiabat. At locus ille non erat ignominiae, sed uirtutis, quæ semper inter duo uitia relucet, qui & ei debatur, qui est uirtus, & sapientia patris. Quare & ei non ad dedecus, sed ad honorem (& si Iudæi id non putaret) tributum agnoscimus, ut qui esset summa, & omnia saluans uirtus. Deinde subiungit Marcus de Iudæis insultantibus domino in cruce, & conuiciantibus ei, dicens. ¶ Et prætereuntes blasphemabant eum, mouentes capita sua, et dicentes: Vah qui destruis templum dei, & in tribus diebus reedificas: saluum fac te ipsum descendens de cruce. Similiter & summi sacerdotes illudentes ad alterutrum cum scribis dicebant: Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere. CHRISTVS rex Israël descēdat nunc de cruce, ut uideamus, & credamus. Et qui cum eo crucifixi erant, conuiciabantur ei. Et facta hora sexta, tenebræ factæ sunt per totam terram usque in horam nonam. Et hora nona exclamauit IESVS uoce magna, dicens: Eloi Eloi, lamma azabani: quod est interpretatum: Deus meus, deus meus, ut quid dereliquisti me? Et quidam de circumstantibus audientes, dicebant: Ecce Eliam uocat. Currēs autem unus, & implens spongiam aceto, circumponensque calamo, potum dabat ei, dicens: Sinite, uideamus si ueniat Elias ad deponendum eum. ¶ Quod hic dicitur, Et facta hora sexta, tenebræ factæ sunt super totam terram usque in horam nonam: hoc idem est, quod ait Matthæus: A sexta autem hora tenebræ factæ sunt super uniuersam terram usque in horam nonam. Sed quæres, cum Matthæus ait, A sexta hora, num hoc intelligatur à principio sextæ, an à fine? Nimirum à fine: nam de his tenebris loquens, inquit Propheta: Occidet sol in meridie. At meridies, non circa principium sextæ, sed circa finem est. Quare à fine, ubi coepit meridies, id intelligendum est. Tribus ergo horis, aut paulo diutius, intelliguntur fuisse tenebræ. De quibus tunc impletum est hoc Esaiæ uaticinium: Et erubescet luna & confundetur sol, cum regnauerit dominus in monte Sion, & in Hierusalem, & in conspectu senum suorum fuerit glorificatus. Erubuit enim luna, quando perdidit lumen suum: & confusus est sol, quando obtenebratus & obscuratus est: quod in passione domini euēnit. Regnauit autem dominus in monte Sion, & in Hierusalem, & in conspectu senum suorum glorificatus est: quando paucis ante diebus in monte Sion, & in Hierusalem, ut rex exceptus fuit: non solum ab hominibus, sed etiam à spiritu dei per Zachariam tunc rex declaratus: quin & ab eo tempore quo coepit regnum dei annunciare, & uirtutes operari, dæmonia eijcere, & mortuos suscitare: regnum suum erat in terra, & coepit eo regno quo de prophetia intelligit, regno scilicet dei, regno spiritus manifeste regnare. Sed nonne hæc magna erat gloria? Et quis unquam alius in Sion, & in Hierusalem, & omni Iudæa ita glorificatus fuit? Sed & passio, quam illi ignominiam reputabant, magna erat gloria. Videmus (inquit Paulus ad Hebræos) IESVM propter passionem mortis, gloria, & honore coronatum, ut gratia dei pro omnibus gustaret mortem. Ad hæc quam putabant deiectionem, erat uictoria: quam mortem, uita. Nec ipse quoque dominus passionem suam, gloriam suam esse tacuit: cum qua nocte traditus est, posteaquam à cœna abierat Iudas, apud Ioannem dicebat: Nunc clarificatus est filius hominis. Qua in super & pater clarificatus est: quod innuit, quod continenter subiungitur: Et deus clarificatus est in illo, id est glorificatus: clarificatus enim & glorificatus hic idem signat. Ergo cum maxime creditus est depressus in hoc mundo, maxime in hoc mundo glorificatus est apud deum

- braice legatur LAMMA AZABTANI. Posset autem hic quæri, cum dominus dixit: Eli Eli, lamma azabtani, quod interpretatur, Deus meus, deus meus, ut quid dereliquisti me: an hic conqueratur se à patre derelictum. Ita passim Psalmus exponi solet. Verum nõ conqueri, sed quærere uidetur, quare dereliquit eum pater Iudæis capiendum, ligandum, percutiendum, illudendum, condemnandum, præterea tradendum gētibus irridendum, flagellandum, & deniq; crucifigendum. Quærit aut non quod causam ignoret, sed ut eos qui hunc Psalmum de passione audiunt & legunt, inuitet ad intelligendam causam omnium istorum fuisse obedientiam, quam præstitit patri, factus ei obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: & omnium fidelium redemptionem, uitam, salutem: & excitet ad meditanda passionis suæ mysteria, quæ hic Psalmus continet, firmamq; suscitet in cordibus omnium fidem. Sicuti & deus apud
- Philip. 2.** Ezechielem: Et quare moriemini domus Israël? Non enim quærebat, quod ignoraret: sed ut ipsos excitaret ad cogitandam causam, ob quam mors illis obuenerit, qua considerata respicerent, & non perirent. Et quomodo cõquereretur dominus, qui magno desyderio ad illum diem peruēnit. Desyderio (inquit) desyderauit hoc pascha manducare uobiscum antequam patiar, quicq; se ultrò inimicis mactandum obtulit. Oblatus est (inquit Esaias) quia ipse uoluit. Quomodo etiam causam ignoraret, qui pauloante eam discipulis suis prædixerat, ut cum dixit apud Lucam: Hoc est corpus meum, quod pro uobis datur. Et rursus: Hic est calix nouum testamentum in sanguine meo, qui pro uobis effundet. ubi Matthæus & Marcus addunt, & pro multis. Nequaquam igitur cõqueritur se derelictum, nec causam ignorat: sed excitare intendit, ut dictum est, fidelium mentes, & in corda eorum firmam rerum gestarum fidem insinuare. Neq; id iuxta expositionem Hebraicam: Deus meus, deus meus, quare dereliquisti me: de derelictione simpliciter intelligendum est, sicuti pōtiffices, scribæ, & pharisæi eum derelictum putabant, et improperebant, dicentes: Cõfugit ad dominum, saluet eum, liberet eum, quoniam uult eum. Quod id designat, quod apud Matthæum habetur: Cõfidit in deo, liberet nunc eum si uult. Quomodo enim hostia maxime deo placēs & accepta, derelinqueretur ab eo: quãdoquidem maxime uult eam: Et quod subditur: Longe à salute mea uerba rugitus mei: idem indicare uidetur, ac si diceret: Verba rugitus mei, scilicet quare dereliquisti me, lōge sunt à salute mea, lōge aliter sonant, quàm sit mea salus: quæ adeò uicina est, ut tertia die in immortalitatis gloria sim resurrecturus: & ita mea salus, & adeò quidem propinqua excludit, reijcit & submouet illa uerba rugitus mei. Et subditur: Deus meus clamabo per diem, & nõ exaudies, & nocte, nec est silentium mihi: quasi diceret, immo exaudies, quia & de hoc ipso scriptum est: Clamauit ad me, & ego exaudiam eum, cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum & glorificabo eum. Sed & se exauditum à patre, infra in hoc eodem Psalmo ipse manifeste aperit, cum ait: Qui timetis dominum, laudate eum, omne semē Iacob glorificate eum. Quoniam nõ cõtempnit, neque despexit humilitatem pauperis, & non abscondit faciem suam ab eo, & cum clamaret ad eum, exaudiuit. Quid enim est, neque despexit humilitatem pauperis: nisi humilem deprecationem ipsius, qui est primus pauper spiritu, & omnium pauperum spiritu (quos ipso docente beatos cognoscimus) ueritas: Ergo cum profundo corde die, nocte, & nunquam non clamaret ad deum, exaudiebatur: & quidem (ut inquit Paulus) pro sua reuerētia, ac summa in deum pietate: id enim *εὐλαβεία* designat. Et idem de patre ait: Ego autem sciebam, quia semper me audis. deinde subditur: Et tu sancte habitator, laus Israël. quod septuaginta dicunt: Tu autem in sancto habitas, laus Israël. Et quis est sanctus ille, nisi ipse qui erat templum dei, tertio die excitandum: sicut apud Ioannem dixerat: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Qui & alio loco de se dicit ad Philippum: Nescitis quia ego in patre, & pater in me est: Cum ergo deus ipsius, qui est pater aternus.

nus, habitaret in eo, quomodo clamātem iugiter, & summa quidem pietate, & pro salute omnium se deo offerentem sacrificium & oblationem in odorem suauitatis immensae charitatis non exaudisset? Nequaquam ergo ita esse poterat. Idem prae tendit, quod adiungitur: In te confisi sunt patres nostri: confisi sunt, & saluasti eos. Ad te clamauerunt, & salui facti sunt: in te confisi sunt, & non sunt confusi. Quantomagis ergo CHRISTVS salute illa, qua patres & prophetae saluati sunt, saluandus erat, & non confundendus: sicuti neque patres & prophetae confusi sunt: siue uarie afflicti, siue seeti, siue lapidati fuerint, aut alia quauis morte à uita mortali sublati: qui multo plus quam uniuersi patres in deo confusus est, & profundius ac diuinius ex corde ad deum clamauit: quam sententiam habet & Esaias, in persona eius dicens: Dominus deus aperuit Esa. 50. mihi aurem, ego autē non contradico, retrorsum non abij. Corpus meum dedi percussentibus, & genas meas uellentibus: faciem meam non auerti ab increpantibus, & conspuentibus in me. Dominus deus auxiliator meus, & ideo non sum confusus. Ideo posui faciem meam ut petram durissimam, & scio quia non confundar. Caetera psalms huius, humilitatem CHRISTI secundum carnis assumptae dispensationem, eorum quae tunc gerebatur historiam, diuinam laudem, & fructus passionis CHRISTI praedictionem continent. His autem quae de hoc psalmo dicta sunt, asupulatur psalmus Psal. 19. undeuigesimus: Exaudiat te dominus in die tribulationis, protegat te nomen dei Iacob, quod ex Hebraeo sic legi potest: Exaudiet te dominus in die tribulationis, proteget te nomen dei Iacob, qui absque controuersa (etiam consentientibus Hebraeis) de CHRISTO, Propheta loquente in spiritu, intelligitur. At, quae dies haec tribulationis, nisi dies passionis domini: de qua in Hieremia capite trigesimo dictum est: quod sic ex Hebraeo legi potest: Haec dicit dominus: Vocem terroris audiuius, formidinis & non Hier. 10. pacis. Interrogate & uidete si parturit masculus: Quare ergo uidi omnis uiri manus super lumbos suos tanquam parturientis, & conuersae sunt uniuersae facies in auriginem: Vbi interpretantur omnem uirum, qui habet omnem uirtutem ac potestatem: & uniuersas facies, supernas familias, angelos ministerij, coelestesque uirtutes. Atqui solus deus omnem uirtutem habet & potestatem: & ideo hoc oraculo deum tribulationem & dolorē instar parturientis perpeffurum designari par est. Quod uerissime impletum est in passione domini: quod indicat id, Quare ergo uidi omnis uiri manus super lumbos suos tanquam parturientis: Quod autem deus dicit, Vocem terroris audiuius, formidinis & non pacis: uocem & tumultum summorum pontificum, seniorum, scribarum & pharisaeorum: tota nocte, & tota die in horam usque nonam: nocte inquam captionis ante Annam & ante Caipham, die ante Pilatum & Herodem, & rursum apud Pilatum, & demum ipso qui erat omnis uir, & qui omnis uiri habebat potestatem cruci appenso: cui ex parte ipsorum nulla quies, nulla pax, nulla commiseratio dabatur. Quod subiungitur, Et conuersae sunt uniuersae facies in auriginem: designat omnem superiorem uirtutem, cum deus pateretur, quodammodo in horruisse: adeo ut etiam sol & luna palluerint, & facies eorum luridae factae sint: quasi morienti homini deo compatientes & commorientes. Et quis dubitat angelos illi compassos, ut & angelus ille, qui ex Luca accessit confortans eum: Sequitur: Vae quia magna dies illa, ut magnitudo doloris exprimat. &: Nec est similis eius: nec certē fuit, neque unquam futura est ulla: quia CHRISTVS semel mortuus est, neque amplius morietur. Mors illi ultra non dominabitur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quod Roma. 6. autem uiuit, uiuit deo. Et secundum hanc intelligētiam de passione domini & fructu eius, prosequendum est caput illud Hieremiae. Sed & psalmus, Exaudiat te dominus in die tribulationis: de hac tribulatione passionis intelligitur, & exauditione patris, qui eum perpetua exauditione exaudiuit pro omnibus: omnibus dico, qui ad ipsum plena fide, ac charitate confugerent: de quibus dicitur: Edent pauperes, & saturabuntur Psal. 110.

- & laudabūt dominum qui requirunt eum, uiuent corda eorum in seculum seculi, & reliqua quæ subduntur. Et omne sacrificium & holocaustum pingue, fructuosa passio CHRISTI dicitur: quæ erat omne sacrificium, & omnium quantumcunque multiplicitium sacrificiorum una simplex ueritas, omnia complectens, omnia perficiens, omniaque consummans: ut ipse erat omnis uir, omnium uirorum una simplex ueritas, omnes complectens, omnes perficiens, & omnes deniq; consummans. Cætera quæ hic habet Marcus, ijs quæ tetigit Matthæus capite uigesimoseptimo, numero ducentesimo septuagesimoquinto, similia sunt. Deinde dicit dominum emissa uoce magna, emisisse spiritum, dicens. **C**IESVS autem emissa uoce magna, expirauit. **C**Comestio agni ad finem usque festinanter uorati: passionem domini quandiu fuit in cruce usque ad uitæ consummationem figurabat. Ideo celeriter ac citò iuxta figuram mori debuit. Comedētis (inquit) festinanter: est enim phasē, id est transitus domini. Nihil mirum igitur, si hora sexta positus in cruce, hora nona expirauit. Et hoc quidē, ut uoluit, id est, hoc nō faciente natura, sed sua uoluntate: ut neque faciente natura, caro factus est, sed quando uoluit. sicut scriptum est: Sacrificium & oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi. Holocaustum & pro peccato nō postulaisti: tunc dixi, ecce uenio. Ut ergo aduētus eius in carnem fuit supra naturam: sic & egressus ē carne supra naturā. Cuius signum fuit uox illa magna, quæ est in Luca: Pater in manus tuas commēdo spiritum meum. cum qua simul spiritum, ut dixit ac uoluit, emisit. Sed quæres, cum transitus iste sit domini, quā transijt: Per omnes domos filiorum Israël, id est animas, quas iam sanguine suo signatas angelus percutiens, tangere nō potuit. Videbo (inquit) sanguinem, & transibo uos: nec erit in uobis plaga disperdens. Nec non per terram tenebrosam & opertam mortis caligine. Penetrabo (inquit) omnes inferiores partes terræ, & aspiciam omnes dormientes. Sed adijcies: cum his uerbis designentur inferi, & loca tenebrarum: nunquid dominus per illa transiens, est aliquid passus? **Exod. 12.** Minime: quod uel ex figura cognoscitur, dicēte Mose de transitu domini: Et transibo per terram Aegypti nocte illa, percutiāq; omne primogenitum in terra Aegypti ab homine usq; ad pecus, & in cunctis dijs Aegypti faciam iudicia, ego dominus. Quid enim terra Aegypti figurabat, nisi inferos? Quid percussa primogenita, nisi capita potestatum tenebrarum à summis usque ad ima? Quid dii illi, nisi malignæ illæ potestates, quæ ut dijs contra diuinum honorem sibi cultum in mundo exhiberi uoluerant, quas deuicit, fregit, spoliauit: ut in Osee scriptum est: Ego capiam, & uadam: tollam, & nō est qui eruat: uadens reuertar ad locum meum. Ergo ut angelus, cum transiuit nocte phasē per terram Aegypti primogenita interficiens, idōla subruens, ac filios Israël educens, nihil passus est: sic nec dominus cum transijt per inferos, uires malarum potestatum perfringens, infernum spolians, & suos educēs, quicquam passus est: sed inuictus, mortis uictor, ac magnificus triumphator redijt ad superos, & ad locum suum, id est corpus suum: quod impassibile resumpsit ac gloriosum. Et quod hic tractat Marcus, commune est illi, quod Matthæus habet capite 27. numero ducentesimo septuagesimo septimo. Deinde subiungit signa, quæ in morte domini facta sunt, dicens. **C**Et uelum templi scissum est in duo, à summo usque deorsum. Videns autē centurio, qui ex aduerso stabat, quia sic clamans expirasset, ait: Verè hic homo filius dei erat. **C**Eadē ponit Matthæus capite uigesimoseptimo, numero ducentesimo septuagesimo octauo. Sed addit Marcus, quod centurio (qui proculdubio erat hecatontarcha) qui è regiōe moriētis astabat, uidens quod cum sic & adeò ualide clamasset, expirasset, dixit: Verè hic homo filius dei erat: hoc ipso percipiens, mortem illam supra naturam fuisse: Quod & uerum erat. Sed ad huius confessionis perseuerantiam, signa quæ subsecuta sunt, illum multo magis adduxere. Quod & in præfacto numero diffusius aperit Matthæus. Cōtinuo subiungit de mulieribus, quæ multa compassione, quasi

95

Exod. 12.

Psal. 18.

Luc. 23.

Exod. 12.

Eccle. 24.

Exod. 12.

Osee. 7.

96

» quasi commorientes, domino morienti asfiterunt, dicens. ¶ Erant autem & mulieres 97
 » de longe aspicientes : inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi minoris, &
 » Ioseph mater, & Salome: & cum esset in Galilæa, sequebantur eum, & ministrabant
 » ei: & aliæ multæ quæ simul cum eo ascenderant Hierosolymam. ¶ Hæ mulieres,
 » Maria scilicet Magdalene, à qua dominus septem eiecerat dæmonia, Maria Iacobi mi
 » noris: & Ioseph mater, quæ est Maria Cleophæ: & Salome, quæ est mater Iacobi &
 » Ioannis, & pleræq; aliæ: ut nō deseruerunt eum in uita, quocumq; iret ipsum sequen
 » tes, ac ei ministrantes: sic nec in morte, sed confectæ mœrore, & dolore ei confixæ, assi
 » stebant à longe: quia scriptum erat: Elongasti à me amicum & proximum, & notos 97
 » meos à miseria. & non quia minor esset amoris affectus. Et de eisdem meminit Mat
 » thæus capite uigesimo septimo, numero ducentesimo octogesimo. Deinde subnectit
 » Marcus de Ioseph, qui petijt à Pilato corpus IESV, dicens. ¶ Et cum iam sero esset fa
 » ctum, quia erat parasceue, quod est ante sabbatum, uenit Ioseph ab Arimathia, nobis 98
 » lis decurio, qui & ipse erat expectans regnum dei. Et audacter introiuit ad Pilatum,
 » & petijt corpus IESV. Pilatus autem admirabatur, si iam obiisset. Et accersito centu
 » rione, interrogauit eum, si iam mortuus esset. Et cum cognouisset à centurione, do
 » nauit corpus, Ioseph. ¶ Et cum iam sero factum esset, id uerti potuit, ut iam quoque
 » in Matthæo capite uigesimo septimo, numero ducentesimo octogesimo primo dictū
 » est, cum iam uespera fieret, sole scilicet deurgente ad occasum: nam à uespera illa inci
 » piebat sabbatum. Et dominus ante noctem depositus est de cruce, & sepultus, dicen
 » te Ignatio: Ante uero solis occasum de cruce depositus est, & sepultus in monumen
 » to nouo. Et eodem quoque tacente, & quouis alio, ita fieri cogebat magni sabbati ce
 » lebritas. Et ita etiam uerti debuisse indicat ipse Marcus, cum subiungit: quia erat para
 » sceue, quod est ante sabbatum. At qui si uespera facta fuisset, non amplius parasceue
 » fuisset, quæ est ante sabbatum. Porro cum subdit, uenit Ioseph ἀπὸ ἀριμαθαίας, ab Ari
 » mathæa: insignē locum exprimit, unde ille erat. De quo sic scribit Hieronymus: Ari
 » matha Sophim, ciuitas Elcanæ & Samuelis. & subdit: unde fuit Ioseph, qui in euan
 » gelijs ab Arimathia esse scribitur. Cæterum in principio primi Regum, hæc ciuitas,
 » Ramathaim Sophim dicitur: quæ & usq; in hunc diem, haud procul à uia super ædi
 » tum montem, qui olim dicebatur mons Ephraim, peregrinis ostenditur, qui è portu
 » lopes Hierusalem adeunt. Quanquam ipsius terrestris Hierusalem, quæ olim ciuitas
 » sancta appellabatur, nunc relictum est nihil, iuxta domini oraculum, dicentis: Circun
 » dabunt te inimici tui uallo, & circundabunt te, & angustabunt te undique: & ad ter
 » ram prosternent te, & filios tuos qui in te sunt, & non relinquent in te lapidem super
 » lapidem. sed quæ illic uisuntur, homonyma sunt, ut ad solam ueram & sanctam, cœ
 » lestem aspiremus Hierusalem. Quod autem adiungitur, nobilis decurio: sic Marcus
 » habet ἐν χάριτι βουλευτῆς, id est honestus consul: quorum primum, elegantiam mo
 » rum, & uitæ honestatem designabat: secundum, prudentiam animi, qua preditum
 » esse oportebat eum, qui magno illo & insigni magistratu fungeretur. Talem autem
 » oportuit illum esse. Decebat enim non decurionem, non centurionem, non chiliar
 » cham: sed nobilissimum uirtute ac prudentia uirum, & pietate insignē, ut & ipse erat
 » (Et ipse, inquit, erat expectans regnum dei) petere corpus IESV, & regem re
 » gum omnium, qui unquam fuerunt ac esse potuerunt, nobilissimum ungere. Ma
 » gnitudinis autem ac ingenuitatis illius signum fuit, quod non cunctando, non per
 » intercessores: sed audacter & intrepide introiuit ad Pilatum, & petijt corpus IESV.
 » Et addit Marcus ultra Matthæum, Pilatum miratum, si iam obiisset. Nec mirum,
 » si mirabantur omnes, quos de agno paschali, quod festinanter transire deberet, la
 » tebat mysterium. Addit etiam, quod accersito centurione, Pilatus didicit dominum
 » esse mortuum. Quod factum est, ne quis negare posset dominū nostrū uerè in cruce
 »

Psal. 37.

98

Ignatius.

LUC. 19.

- pro redimendo genere humano fuisse mortuum. Cætera Matthæo sunt communia. Adijcit præterea Marcus, ipsum Ioseph acceptū corp⁹, sindone, id est linteo iuoluisse, & posuisse in sepulchro, dicens. ¶ Ioseph autem mercatus sindonem, & deponens eum, inuoluit sindone, & posuit eum in monumento, quod erat excisum de petra: & aduoluit lapidem ad ostium monumēti. Maria autem Magdalene, & Maria Ioseph aspiciēbant ubi poneretur. ¶ Ioseph mercatus est linteum: sed ex Matthæo capite uigesimaloseptimo, numero ducentesimo octogesimaloprīmo, linteum mundum: & inuoluit corpus IESV, & posuit illud in monumento: & in nouo quidem monumento ex eodem Matthæo. Et aduoluit lapidem, id est saxum ingens, ad ostium monumēti. Maria autem Magdalene, de qua paulo ante dicitur, & Maria Ioseph, id est Maria Cleophæ, aspiciēbant ubi poneretur corpus IESV. Itaque si petere uelimus ab eo, cui facta est potestas dandi nobis corpus domini: non iam quidem mortale, sed immortale: non infirmum, sed per se potens: non contumelijs affectum, sed gloriosum: exprīmamus in nobis quendam spiritualem Ioseph, id est simus gratijs & sciētia dei pleni, & pietate insignes, expectantes regnum cœlorum. Quod si fuerimus tales, petamus cum fiducia: quia talibus uult se committi, imò committere dominus. Mercemur sanctis operibus ex gratiarum illius dono sindonem mundam, id est cōscientiam puram ac sanctam: qua filius dei inuolutus, requiescat in animabus nostris, sanctis purificationibus initiatis, fide petra solidioribus, spe ad superna erectis, & charitate flāmantibus: ad quarum ostia sensuum, firmissima admoueatur custodia, ne pignus uitæ illinc elabatur. Et iugiter aduigilent, tam actio quàm sanctū ocium, ut quæ nunquam nesciāt illic esse uitæ principem, redemptorem mundi, dei que filium. Cui cum patre & spiritu sancto communis honor, gloria, & potestas in omnia seculorum secula. Amen.

CAPVT SEXTVM DECIMVM.

- 100 **T** cum transisset sabbatum, Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Salome emerūt aromata, ut uenientes ungerent IESVM. Et ualde mane una sabbatorum, ueniunt ad monumentum, orto iam sole. Et dicebāt ad inuicem: Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? Et respicientes, uiderūt reuolutum lapidē. Erat quippe magnus ualde. Et introēntes in monumentum, uiderunt iuuenem sedentē in dextris, coopertum stola cādida, & obstupuerunt. Qui dicit illis: Nolite expauescere. IESVM quæritis Nazarenum crucifixum: surrexit, nō est hic: ecce locus ubi posuerunt eum. Sed ite, dicite discipulis eius & Petro, quia præcedet uos in Galilæam: ibi eū uidebitis, sicut dixit uobis. At illæ exeuntes, fugerunt de monumento. inuaserat enim eas tremor & pauor. & nemini quicquā dixerunt: timebant enim.
- 101 ¶ Surgēs autē IESVS, mane prima sabbati, apparuit primo Mariæ Magdalene, de qua eiecerat septem dæmonia. Illa uadens, nunciauit his, qui cū eo fuerant, lugentibus & flentibus. Et illi audientes quia uiueret, & uisus esset
- 102 ab ea, non crediderunt. ¶ Post hæc autē duobus ex his ambulāntibus ostensus est in alia effigie, euntibus in uillā: & illi euntes, nunciauerūt cæteris, nec
- 103 illis crediderunt. ¶ Nouissime autem recumbentibus illis undecim apparuit, & exprobrauit incredulitatem eorum, & duritiam cordis: quia his qui uiderant